

Pregledni rad

UDK 7.037.3:821.163.42.035

**Sandra MILANKO (Zadar)**

Odjel za talijanistiku

Sveučilište u Zadru

smilanko@unizd.hr

## O HRVATSKIM VARIJANTAMA OSNIVAČKOG MANIFESTA FUTURIZMA

Počevši od osnivačkog manifesta futurizma, Marinettijev se pokret oslanja u teorijskom i marketinškom smislu na futurističke manifeste koji su, zahvaljujući Marinettijevom osebnom stilu, na razmeđu između književnosti i publicistike. Stoga je cilj članka istražiti kako su se različiti hrvatski autori (Arsen Wenzelides, Jerolim Iljadica i Joja Ricov) uhvatili u koštac s tim elementima u najcitiranijem i najpoznatijem prvom futurističkom manifestu. Prije detaljnije traduktološke analize i vrednovanja prevoditeljskih postupaka, pruža se panorama prevođenja futurističkih manifesta na hrvatskom s posebnim osvrtom na književnika Antuna Gustava Matoša kao prevoditelja futurističkih manifesta za kojeg se utvrđuje da je koristio francuske prijevode talijanskih izvornika i ostale francuske izvore. Rezultati analize citiranih ulomaka iz triju prijevoda središnjih točaka osnivačkog manifesta prikazanih u dvjema tablicama ukazuju na potrebu ponovnog prevođenja osnivačkog futurističkog manifesta koji još nije cjelovito preveden, kao i prvog prevođenja niza futurističkih manifesta i književnosti, također neprevedenih.

Ključne riječi: *futurizam, Marinetti, futuristički manifest, književno prevođenje, hrvatski prijevodi, traduktološka analiza, ponovno prevođenje*

Nakon što smo u nizu radova posvećenih hrvatskoj recepciji talijanskog futurizma kroz prizmu prevođenja identificirali izvornike prvih hrvatskih prepjeva futurističke poezije (Milanko, 2019), utvrdili da Marinettijev članak namijenjen inauguracijskom broju nikad objavljenoga prvog futurističkog glasila *Zvrk* ipak nije izvoran (Milanko, 2020a) i načeli problematiku prevođenja futurističke terminologije analizirajući hrvatske varijante futurističkih termina *par excellence* ‘parole in libertà’ i ‘immaginazione senza fili’ (Milanko, 2020b),

odlučili smo zaokružiti ovaj ciklus radova posvećen prevođenju futurizma osvrćući se na prevođenje prvih futurističkih manifesta koji su u navedenim radovima tek sporadično bili predmetom traduktološke rasprave. Izraz ‘last but not least’ prikladan je u ovom slučaju iz nekoliko razloga koji upućuju na važnost manifesta, počevši od onog najočitijeg – lansiranje futurističkog pokreta prvim, osnivačkim manifestom iz 1909. godine i odabira manifesta kao idealnog i primarnog sredstva komunikacije i divulgacije futurističkih inovacija – pa do onih usko vezanih za recepciju futurizma kako u Hrvatskoj, tako i u ostatku svijeta. Tu, primjerice, mislimo na činjenicu da se jedan od prvih hrvatskih članaka posvećen futurizmu tek dva mjeseca nakon objave osnivačkog manifesta u pariškom *Le Figaro* poziva upravo na potonji, nudeći pritom prvi hrvatski fragmentirani prijevod (Petrač, 1995: 74–76) ili pak na to da su upravo futuristički manifesti glavni promicatelji futurističke terminologije zbog čega se pristup prevođenju manifesta često prelijeva i na prevođenje termina. Iako se hrvatska recepcija može pohvaliti vrlo ranim zanimanjem za Marinettijev pokret kao i mnogobrojnim kritičkim osvrtima autora koji su nerijetko i osobno svjedočili usponu futurizma,<sup>1</sup> ono što se na prvi pogled dade uočiti jest dominacija fragmentiranih i iznenađujuće malen broj cjelovitih prijevoda futurističkih manifesta na hrvatski jezik. Naime, velika većina novinara, kritičara pa i književnika koji su pisali o futurizmu posezala je za futurističkim manifestima s ciljem informiranja i davanja vlastitih opažanja unutar dozvoljenog novinskog prostora, pa su u tu svrhu bili dovoljni i kraći, ključni ulomci pojedinih manifesta. Tako, na primjer, književni kritičar, prevoditelj i autor spomenutog članka o futurizmu Arsen Wenzelides prenosi u vlastitom prijevodu jedanaest ključnih točaka manifesta futurizma, ne osvrćući se, bar ne u prevoditeljskom smislu, na uvodni i zaključni, narativni dio. Slično će postupiti i svi ostali autori iz Petračeve antologije *Futurizam u Hrvatskoj: dossier* komentirajući prvi futuristički manifest, bilo da je riječ o novinarima i prevoditeljima poput Ivana Lulića, Vinka Jurkovića, Jerolima Iljadice, Nedjeljka Subotića, ali i uglednim književnicima i kritičarima poput Antuna Gustava Matoša i talijanista Mirka Deanovića. Štoviše, dade se zamijetiti da Lulić, Jurković pa čak i Deanović ignoriraju izvorno numeriranje točaka, a Lulić mijenja i njihov redoslijed. Hrvatska recepcija futurizma slijedit će svjetske trendove u tretiranju futurizma, od višedesetljetne marginalizacije do postupne rehabilitacije i ponovnog vrednovanja u osamdesetim i devedesetim godinama dvadesetog stoljeća (Berghaus i Daly, 2018: XI–XX), no niti stota obljetnica osnutka futurizma neće doprinijeti tome da hrvatsko čitateljstvo dobije prvi cjeloviti prijevod osni-

<sup>1</sup> Tu mislimo, primjerice na Antona Aralicu, prevoditelja i svojevrsnog dopisnika iz Firence i Rima za *Zvrk*, ali i na Mirka Deanovića koji je također prisustvovao futurističkim večerima.

vačkog manifesta. Njemu se, prema našim saznanjima, najviše približio Joja Ricov 2004. godine u antologiji *Talijanski futurizam s predcima i potomstvom* izostavivši tek uvodni dio (Ricov, 2004: 21–23).<sup>2</sup>

Osim djelomičnih i cjelovitih prijevoda manifesta, valja spomenuti i parafraziranje koje se kod mnogih autora izmjenjuje s prevođenjem. Dovoljno je promotriti odlomak u kojem Lulić izvještava o futurističkom slikarstvu koristeći kao izvor *Predgovor katalogu izložbi u Parizu, Londonu, Berlinu, Bruxellesu, Münchenu, Hamburgu, Beču, itd. (Prefazione al Catalogo delle Esposizioni di Parigi, Londra, Berlino, Bruxelles, Monaco, Amburgo, Vienna, ecc.)* parafrazirajući, rezimirajući, ali i izravno prevodeći dijelove izvornog teksta:

Pur ammirando l'eroismo dei nostri amici Cubisti, pittori di altissimo valore, che hanno manifestato un lodevole disprezzo per il mercantilismo artistico e un odio possente contro l'accademismo, noi ci sentiamo e ci dichiariamo assolutamente opposti alla loro arte.

Essi si accaniscono a dipingere l'immobile, l'agghiacciato e tutti gli aspetti statici della natura. Adorano il tradizionalismo di Poussin, d'Ingres, di Corot, invecchiando e pietrificando la loro arte con una ostinazione passatista che rimane, per noi, assolutamente incomprensibile.

Con dei punti di vista assolutamente avveniristici, invece, noi cerchiamo uno stile del movimento, il che non fu mai tentato prima di noi. [...] La simultaneità degli stati d'animo nell'opera d'arte: ecco la meta inebbricante della nostra arte.

[...]

Per far vivere lo spettatore al centro del quadro, secondo l'espressione del nostro manifesto, bisogna che il quadro sia la sintesi di *quello che si ricorda e di quello che si vede* (Boccioni et al., 1914: 62, 64).

Idu paralelno s francuskim postimpresionistima, sintetistima, ali su im oprečni: dok ovi ispituju sva statična stanja prirode u tradiciji Poussina, Ingresa, Corota, oni traže stil pokreta, koji djeluje na susjedan objekat odbljescima svjetla, futuristi slikaju sukob linija, užasne bitke crta, da bi dobili emociju, koja treba da upravlja slikom. Slikaju „simultanost duševnih stanja“: daju cjelokupnost senzacija vidnih, oslobođenih običajne logike, i „da bi gledalac bio usred slike“, potrebno je, da ona bude sintezom svega, što je u sjećanju i što se opaža (Lulić, 1995: 82).

<sup>2</sup> Dok se kod prvih hrvatskih kritičara futurizma donekle daje razumjeti prevođenje tek ključnih točaka manifesta, iznenađuje odluka uglednog prevoditelja futurističkih autora poput Joje Ricova da zanemari uvodni dio manifesta koji se, iako ne stoji ispod naslova *Manifesto del futurismo* neposredno prije točaka, ipak smatra njegovim dijelom te je i bio objavljen na naslovnoj stranici *Le Figara* te osnivačke 1909. godine.

Zahvaljujući postupcima parafraziranja, ali ponajviše izravnom citiranju prevedenih ulomaka, dade se utvrditi da su autori novinskih i kritičkih tekstova o futurizmu koristili pretežno talijanske izvornike. Potvrdu tome nalazimo u kalkovima i preuzimanju talijanske sintakse, kao i tipične talijanske upotrebe pasiva ne bi li se zadržala izvorna tečnost deklamatorskog stila futurističkog manifesta, kao što je slučaj kod Wenzelidesovog prijevoda:

11. Noi canteremo le grandi folle **agitate dal lavoro, dal piacere o dalla sommossa**: canteremo le maree multicolori e polifoniche delle rivoluzioni nelle capitali moderne; canteremo il vibrante fervore notturno degli arsenali e dei cantieri **incendiati da violente lune elettroniche**; (Marinetti, 1968: 10)

11. Mi hoćemo opjevati velika mnoštva, **uskomešana od rada užitka ili pobune**: opjevat ćemo šareno i mnogoglasno talasanje revolucija u modernim glavnim gradovima, opjevat ćemo živahne noćne vibracije arsenala i brodogradilišta, **zapaljenih od jakih električnih luna**; (Wenzelides, 1995: 75).

Zanimljivo je stoga primijetiti kako se Matoš, za razliku od ostalih autora, uz talijanske izvornike, vjerojatno služio, francuskim prijevodima istih i/ili francuskim tekstovima koji ih citiraju. Ta pretpostavka nimalo ne iznenađuje ako imamo na umu Matošev boravak u Parizu i poznavanje tadašnje likovne i književne scene u Europi (Nemec, 2014). Dapače, Marinetti mu je, tek nakon što je do njega došao Matošev nimalo laskav, ali citatima i podacima dobro potkovan članak *Futurizam*, zahvalio na francuskom, poslavši mu uz to zbirku pjesama *Poeti futuristi* i sve dotad objavljene manifeste.<sup>3</sup> Dva mjeseca poslije *Futurizma* Matoš će objaviti i članak *Apologija futurizma*, svojevrsnu recenziju Čerinove monografije o Kamovu, no traduktološki je zanimljiv, pogotovo po pitanju izvornika kojim se Matoš služio, ovaj prvi. Matoševa negativna kritika futurizma počivala je na pomnom čitanju iznenađujuće velikog broja manifesta koje smo pronašli kontrastivnom analizom izvornika i Matoševa teksta koji ujedno sadrži i prijevode kraćih sintagmi.<sup>4</sup> Nekoliko je tragova koji upućuju na to da se

<sup>3</sup> Digitalizirana verzija pisma objavljena je na stranicama Digitalne zbirke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <dostupno na: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=32759>> [24. 8. 2020], a za talijanski prijevod francuskog izvornika usp. Roić, 2011.

<sup>4</sup> Proučavajući Matošev tekst kroz prizmu prevođenja, odnosno, tretirajući ga kao svojevrsni metatekst futurističkih manifesta, uspjeli smo izdvojiti sljedeće manifeste kao izvornike: *Contro Venezia passatista*, *Discorso futurista agli inglesi*, *Contro l'amore e il parlamentarismo*, *L'Uomo moltiplicato e il Regno della macchina*, *Noi rinneghiamo i nostri maestri simbolisti ultimi amanti della luna*, *Contro i professori*, *La voluttà di essere fischiati*,

Matoš informirao o Marinettiju i futurizmu konzultirajući i francuske izvore: tu su prije svega Marinettijeva književna djela pisana na francuskom do 1912. godine, a koje Matoš prevodi direktno s francuskog čak i kad postoji talijanska verzija naslova, kao što je to slučaj, primjerice, kod romana *Mafarka il futurista* koji u talijanskoj verziji nosi podnaslov „*Romanzo*“, dok u originalnoj, francuskoj verziji glasi *Mafarka le Futuriste. Roman africain*, a Matoš ga u članku navodi kao „Futurista Mafarka, ‘roman afrikanski’“ (Matoš, 1995: 86). No da se ne radi samo o navođenju naslova već i o ipak nešto boljem poznavanju Marinettijevih djela na francuskom pokazuje nam i njegovo citiranje posvete, prevedene s francuskog, iz Marinettijevog djela *Les dieux s'en vont. D'Annunzio reste* iz 1908. godine (Matoš, 1995: 87). Naginjanje francuskim izrazima i izvorima dade se također uočiti kod odabira hrvatskih ekvivalenata pojedinih futurističkih termina poput riječi „passatismo“, za koju će samo Matoš, osim riječi „pasatistički“ i „pasatist“, predložiti i „paseizam“, pozivajući se pri tom na francusku riječ „le passéisme“ (Matoš, 1995: 104, 107). Drugi ključni futuristički termin koji otkriva Matoševo uporište u francuskim tekstovima je „l'uomo moltiplicato per opera propria“, koncept koji, počevši od romana *Mafarka futurist*, susrećemo u mnogim programatskim tekstovima, pa tako i u manifestu *Protiv profesora (Contro i professori)* iz 1910. godine, koji Matoš parafrazira i prevodi:

Noi opponiamo a questo Superuomo greco, nato nella polvere delle biblioteche, **l'Uomo moltiplicato per opera propria**, nemico del libro, amico dell'esperienza personale, allievo della Macchina, coltivatore accanito della propria volontà, lucido nel lampo della sua ispirazione, munito di fiuto felino di fulminei calcoli, d'istinto selvaggio, d'intuizione, di astuzia e di temerità (Marinetti, 1968: 263).

...pa proti tome „grčkom natčovjeku rođenom u prašini knjižnica“ dižu „**čovjeka pomnoženog sa samim sobom**“, neprijatelja knjige, prijatelja vlastitog iskustva, šaka Mašine divljačkih nagona, intuitivnog, drskog i nasrtljivog (Matoš, 1995: 90).

Ovaj termin, duboko utkan u Marinettijeva teoriziranja o futurističkom nadčovjeku, svojevrsnom hibridu čovjeka i stroja oslobođenog romantike i ljubavi, nešto je bolje definiran u manifestu *Protiv ljubavi i parlamentarizma (Contro l'amore e il parlamentarismo)*: „Noi disprezziamo l'orribile e pesante Amore che ostacola la marcia dell'uomo, al quale impedisce d'uscire dalla propria umanità, di raddoppiarsi, di superare sé stesso, per divenire ciò che noi

---

*Nascita di un'estetica futurista, La guerra elettronica (visione-ipotesi futurista), La pittura futurista, Manifesto dei musicisti futuristi, La musica futurista.*

chiamiamo *l'uomo moltiplicato*<sup>5</sup> (Marinetti, 1968: 250). Marinetti će konkretan primjer multipliciranog ili umnoženog čovjeka *ante litteram* pronaći u veteranima Prvoga svjetskog rata koji, s komadićima gelera i protezama, predstavljaju sjedinjenje čovjeka i stroja: „La chirurgia ha già iniziato la grande trasformazione. Dopo Carrel la guerra chirurgica compie fulmineamente la rivoluzione fisiologica. Fusione dell'Acciaio e della Carne. Umanizzazione dell'acciaio e metallizzazione della carne nell'uomo moltiplicato. Corpo motore dalle diverse parti intercambiabili e rimpiazzabili. Immortalità dell'uomo!...“<sup>6</sup> (Marinetti, 2009: 148). Iz navedenih se ulomaka daje zaključiti da se čovjek, prema Marinettiju, ne množi sam sa sobom, već nadilazi samog sebe sjedinjujući se sa strojem, mehanikom, metalom te se u tom smislu umnožava, pomnožava ili multiplicira. Izraz „l'uomo moltiplicato per opera propria“ znači, dakle, da se čovjek umnožio vlastitim djelovanjem („per opera propria“), bez sudjelovanja žene, umjesto sa samim sobom. Francuski prijevod sintagme „homme multiplié par lui-même“ jest točan, no Matošev kalk sadrži u sebi ponešto izmijenjeno značenje, a zanimljivo je uz to primijetiti da u tekstu ne rabi samo ekvivalent „pomnoženi čovjek“, već i varijante „multiplicirani čovjek“ i „multiplikovani čovjek“. Da se Matoš služio francuskim, ali i njemačkim izvorima kao posrednicima talijanske književnosti sugerirao je u *Savremeniku* 1927. godine i Wenzelides spočitavši Matošu, primjerice, zamjenu Leopardija s Carduccijem, budući da je potonjeg u djelu *Naši ljudi i krajevi* nazvao grbavcem ili pak pogrešno citiranje D'Annunzija, pripisujući takve omaške upravo Matoševim indirektnim, stranim izvorima (Bacalja, 2006: 172).

Dok je Matoš, s jedne strane, jednaku pozornost posvećivao različitim futurističkim manifestima i drugim izvorima na više jezika, među hrvatskim kritičarima i novinarima najviše je pozornosti privukao prvi, osnivački manifest koji je s jednakom ikonoklastičkom silinom odjeknuo i na hrvatskim prostorima djelujući poput svojevrstne reklame za novonastali umjetnički pokret. Naizgled jednostavnog, razgovornog stila kojim se Marinetti ne obraća (samo) umjetnicima i stručnjacima, već ponajprije širem čitateljstvu primjerice dnevnih novina poput *Le Figara*, osnivački manifest zapravo obiluje retoričkim figurama, futurističkim analogijama, pomno odabranim riječima koje su nerijetko i sinonimi, pa lako dođe do oscilacija i promjena u značenju pri

<sup>5</sup> „Mi preziremo užasnu i napornu Ljubav koja priječi marš čovjeka, koja ga sprječava da izađe iz svog ljudskog stanja, da se umnoži, da nadvisi samog sebe ne bi li postao ono što nazivamo multipliciranim čovjekom.“ Ovaj i ostale ulomke u fusnotama prevela je autorica članka.

<sup>6</sup> „Kirurgija je već započela veliku transformaciju. Nakon Carrela kirurški je rat munjevito izveo fiziološku revoluciju. Fuzija Željeza i Ljudskog mesa. Humanizacija željeza i metalizacija mesa multipliciranog čovjeka. Tijelo motor različitih međusobno zamjenjivih i nadomjestivih dijelova. Besmrtnost čovjeka!“

prevođenju. Budući da su autori iz Petračeve antologije prevodili samo središnje točke osnivačkog manifesta, a samo su ih Wenzelides (Wenzelides, 1995), Iljadica (Iljadica, 1995) i Ricov (2004) preveli u cijelosti, ovaj je odlomak poslužio za detaljniju traduktološku analizu.

Dok se za Wenzelidesa zna da se, osim književne kritike, bavio i prevođenjem s engleskog, francuskog i talijanskog,<sup>7</sup> za Jerolima Iljadicu možemo sa sigurnošću navesti samo to da je bio suradnik dnevnika *Narodna politika* u kojoj je objavio članak s prevedenim točkama manifesta *Futurizam i fašizam* i nije ostavio traga kao prevoditelj.<sup>8</sup> Ricovljev prevoditeljski opus je bogatiji od ostale dvojice, a posebnu je pozornost poklonio upravo prevođenju futurističke književnosti.<sup>9</sup> U Wenzelidesovoj posredničkoj i prevoditeljskoj aktivnosti prednjače tekstovi posvećeni talijanskim autorima, toliko da ga Bacalja smatra romanistom i svojevršnom pretečom uglednih hrvatskih talijanista i prevoditelja (2006: 156). Pobornik modernističkih strujanja u književnosti i kritici te blizak pokretu mladih, Wenzelides je hrvatsku čitateljsku publiku pobliže upoznao s tadašnjim najvećim imenima talijanske književnosti poput Carduccija (preveo je zbirku *Terze odi barbare*), D'Annunzija, Fogazzara (prijevod romana *Daniele Cortis*), ali i mnogo manjih i većih talijanskih dramatičara. Njemačkog podrijetla s očeve i talijanskog s majčine strane, Wenzelides je talijanske autore čitao i prevodio koristeći izvornik te je upravo tu odliku vidio kao imperativ kod književnog prevođenja pa i posredništva. Stoga i ne iznenađuje činjenica da je Matošu zamjerio korištenje indirektnih izvora i već spomenute omaške. Iako, dakle, poklonik ideja hrvatske moderne i otvaranja međunarodnoj književnoj i kulturnoj sceni, Wenzelides na prvu nije bio pretjerano naklonjen Marinettiju i novom futurističkom pokretu. Njegov članak *Il futurismo*, objavljen u *Savremeniku* nedugo nakon svjetskog debija u pariškim novinama, kratak je i informativne prirode, no sadrži po mogućnosti prvi cjeloviti prijevod glavnih točaka osnivačkog manifesta. Vjerojatno ograničen duljinom teksta, Wenzelides je preveo samo središnji dio manifesta, no pročitao ga je u cijelosti budući da se u uvodnom i završnom dijelu članka referira na ulomke iz završnog narativnog dijela manifesta. U trenutku objave prijevoda i članka Wenzelides je već bio etablirani književni kritičar, poznavatelj

<sup>7</sup> Detaljnije o Wenzelidesovoj književnoj kritici, ali i prevoditeljskom radu v. Bacalja, R. (2006). *Književni rad Arsena Wenzelidesa*. Zagreb: Naklada Erasmus.

<sup>8</sup> Iljadica je također s Božom Dulibićem uredio *Jedra: almanah kršćanskog demokratskog društva 1911–1926* (1926). Šibenik.

<sup>9</sup> Osim antologijske *Antologija talijanske poezije XX. stoljeća* iz 1957. godine, spomenimo još prilog „Talijanska poezija XX stoljeća“ objavljen 1972. u časopisu *Mogućnosti*, br. 11–12, str. 1180–1365, *Talijanski futurizam: s predcima i potomstvom: antologija*. (2004). Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jerolima i *Jarboli Novecenta: antologija*. (2008) Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jerolima.

suvremene talijanske književnosti i prevoditelj Carduccija i Fogazzara. Prije nego što će u drugom dijelu članka *Futurizam i fašizam* iz 1928. godine izložiti ideološke poveznice Marinettijevog i Mussolinijevog pokreta, Iljadica prvi dio članka posvećuje detaljnijoj analizi glavnih obilježja futurizma. Iako, po svoj prilici, ne spada poput Wenzelidesa u hrvatski književno-kritički, prevoditeljski pa i talijanistički milje, na temelju samog teksta daje se zaključiti da poznaje talijanski jezik, književnost i političke prilike u Italiji. Autor, naime, osim središnjih točaka osnivačkog manifesta prevodi i ulomke iz nekoliko drugih futurističkih manifesta<sup>10</sup> iz Marinettijevih antologija *Manifesti del futurismo* iz 1914. i *Futurismo e fascismo* iz 1924. godine. Osim toga u uvodnom dijelu spominje i Carduccija, a članak zatvara ulomkom iz Leopardijeve pjesme *Italiji (All'Italia)*. Upravo (i) zbog dodirnih točaka s fašizmom za koji je te 1928. godine jasno da pretendira, poput futurista, na veliki dio istočne Jadranske obale, Iljadica nije suviše priklonjen Marinettijevom pokretu, no svjestan je njegove kompleksnosti kao sveobuhvatnog književnog, umjetničkog, kulturnog pa i ideološkog fenomena te ga stoga prikazuje pozivajući se upravo na futurističke manifeste: „Da donesemo što vjerniju sliku futurizma najbolje će biti da prenesemo nekoliko njihovih proklamacija, eda tako sa samog izvora futurizma iskonstruiramo njegovu sliku i da tako doznamo za ciljeve njihove grozničave borbe“ (Iljadica, 1995: 157). Premda njegov članak nije strogo filološke prirode i teži ponajviše informiranju o i analizi ideoloških spojnica futurizma i fašizma, Iljadica svejedno primjenjuje Wenzelidesov prevoditeljski i posrednički kriterij konzultiranja direktnih izvora poput futurističkih manifesta, i to na izvornom, talijanskom jeziku. Prijevod Joje Ricova vremenski je još udaljeniji od prva dva koja smo uzeli za kontrastivnu analizu, a objavljen je u antologiji *Talijanski futurizam s predcima i potomstvom* 2004. godine. On je ujedno i najcjelovitiji od svih nama znanih prijevoda budući da ne sadrži samo središnje točke manifesta, već i završni narativni dio. Osim osnivačkog manifesta, Ricov je u ovu antologiju talijanske poezije dvadesetog stoljeća uključio i cjelovit prijevod *Tehničkog manifesta futurističke literature*. Među trojicom prevoditelja Ricov je književno, jezično pa i traduktološki ponajbolje potkovan, a također ima prijašnjeg iskustva u prevođenju futurističke književnosti, i to prvenstveno poezije. S obzirom da sva tri autora pripadaju razmjerno različitim razdobljima, kako u političkom i umjetničkom smislu, tako i u smislu recepcije futurizma, korisno je usporediti njihova prevoditeljska rješenja i sam pristup prevođenju futurističkih manifesta koji po mnogo čemu predstavljaju svojevrsni književno-publicistički žanr.

<sup>10</sup> Riječ je o manifestima *Manifesto dei pittori futuristi*, *La pittura futurista*. *Manifesto tecnico* i *La musica futurista*.

## TABLICA 1

Na razini sintakse dade se primijetiti da sva trojica prenose izvornu dužinu rečenica koje su uglavnom kraćeg daha u maniri reklamnih brošura vremena ili političkih pamfleta (Milanko, 2014: 13), odnosno tekstova vokativne ili konativne funkcije koje karakterizira neposrednost, efikasnost prijenosa poruke i visok stupanj konotacije s fokusom na primatelju poruke (Newmark, 1988: 39, Osimo, 2004: 14). Gotovo se sve stavke manifesta sastoje od jedne ili nekoliko kraćih rečenica, što ne predstavlja veći prevoditeljski izazov, osim zadnjeg, jedanaestog, u kojem se Marinettijevo nabranje pretvara u poetičnu litaniju vrlo slikovitih metafora i analogija. Većih odstupanja među varijantama nalazimo ponajviše na leksičkoj razini, primjerice kod proizvoljnog korištenja sinonima u prvoj i drugoj točki manifesta gdje se riječi „temerità“ prevodi kao srčanost (Wenzelides), smionost (Iljadica) i neustrašivost (Ricov), „coraggio“ kao smjelost (Wenzelides), srčanost (Iljadica) i hrabrost (Ricov), a „audacia“ kao odvažnost (Wenzelides), samopouzdanje (Iljadica) i smionost (Ricov). Slično tome izraz „viltà opportunistica o utilitaria“ glasi „oportunistička ili utilitarna podlost“ (Wenzelides), „oportunistička ili utilitaristička gadarija“ (Iljadica) i „oportunistički ili koristonosni kukavičluk“ (Ricov). Dok takve leksičke oscilacije ne utječu bitno na sadržaj pa ni na stil tih prvih dviju točaka, nekoliko je slučajeva u kojima se značajno mijenja sadržaj izvornika. Dobar je primjer rečenica iz četvrte točke manifesta: „Un automobile da corsa col suo cofano adorno di grossi tubi simili a serpenti dall’alito esplosivo... un automobile ruggente, che sembra correre sulla mitraglia, è più bello della *Vittoria di Samotracia*“ koja barem za Wenzelidesa i Iljadicu predstavlja veći izazov budući da je automobil za njih uistinu nova tehnologija čijom terminologijom još ne barataju vješto. Dok Iljadica prepoznaje da se radi o vrsti automobila, „automobilom za utrke“, kod Wenzelidesa to nije jasno jer se odlučuje za glagolski prilog sadašnji upotrijebljen u funkciji atributa „jureći automobil“ (tada prihvatljiv pod utjecajem njemačkog gerunda) koji osim trkaćeg automobila može označavati i automobil koji juri. Nešto veći problem predstavljaju termini „cofano“ i „tubi“ odnosno poklopac motora i cijevi (Ricov): za prvi termin Wenzelides bira jedno od njegovih primarnih, izvornih značenja riječi, „kovčeg“, a za drugi „valjci“, dok Iljadica prvi termin jednostavno izostavlja, a za drugi koristi riječ „cilindar“. Ovi termini su bitni jer iza njih odmah slijedi tipična Marinettijeva poredba cijevi sa zmijama eksplozivna daha („serpenti dall’alito esplosivo“) za koje Wenzelides navodi da se radi o zmajevima. Sličan se slučaj može primijetiti i u sljedećoj točki koja također ističe futurističku ljubav prema brzini, pokretu i tehnologiji: „Noi vogliamo inneggiare all’uomo che tiene il volante, la cui asta ideale attraversa la Terra, lanciata a corsa, essa pure, sul circuito della sua orbita.“ Dok Iljadica

i Ricov ekvivalentom „volan“ ostavljaju mogućnost da se ne radi isključivo o automobilu (iako je najvjerojatnije i u ovoj točki riječ upravo o tom prijevoznom sredstvu), Wenzelides specificira i na neki način eksplicira da je u pitanju „leteći stroj“, vjerojatno potaknut usporedbom s orbitom Zemlje. No, mnogo veći problem predstavlja za svu trojicu riječ „asta“, budući da ima svoje primarno, stručno i Marinettijevo metaforičko značenje. Wenzelides prepoznaje da je u pitanju metafora koju prenosi rješenjem „trag“, Iljadica se odlučuje za doslovni prijevod ekvivalentom „koplje“, a Ricov specificira tehničkim terminom „kazaljka“. S obzirom da Marinetti navedenu „asta ideale“ uspoređuje sa Zemljom također lansiranom da se kreće po svojoj putanji, potrebno je i u prvom dijelu usporedbe zadržati svojstvo lansiranja. Wenzelidesova poveznica traga i lansiranja slaba je, no budući da navodi leteći stroj, ona ipak postoji. Iljadica primjećuje analogiju lansiranja koplja i Zemlje, no doslovni prijevod djeluje zbunjujuće, kao i ostatak rečenice, čije se značenje radikalno mijenja. Ricovljeva kazaljka sadržajno ima smisla, no nema poveznicu s drugim dijelom usporedbe, odnosno lansiranjem Zemlje. Zanimljivo je primijetiti da i francuski ekvivalent (Marinetti, 1909: 1) funkcionira poput talijanskog („Nous voulons chanter l’homme qui tient le volant, dont la tige idéale traverse la Terre, lancée elle-même sur le circuit de son orbite“), dok se u engleskoj inačici (Marinetti, 1973: 21) primarno značenje riječi metaforizira („We want to hymn the man at the wheel, who hurls the lance of his spirit across the Earth, along the circle of its orbit.“). Usporedbe, metafore i futurističke analogije doživljavaju svoj vrhunac upravo u zadnjoj točki manifesta koja sažima sve prijašnje te u jednu ruku anticipira i provodi u djelo mnoge smjernice koje će Marinetti promovirati u sljedećim manifestima posvećenih futurističkoj književnosti i književnom stilu.

#### TABLICA 2

Budući da se radi o vrlo slikovitim i neobičnim analogijama, ostavljaju prostor za prevoditeljsku kreativnost. Tako se, primjerice, metafora „le maree multicolori e polifoniche delle rivoluzioni“ može prevesti s ekvivalentima „polihromatska i polifonička plima revolucija“ (Iljadica), „mnogobrojne i polifonijske plime i oseke“ (Ricov), ali i možda slikovitijim „šareno i mnogoglasno talasanje revolucija“ (Wenzelides). Njihova zagonetnost pa skoro i nedokučivost navode, primjerice, Iljadicu da eksplicira jednu od uspješnijih Marinettijevih analogija, po kojoj ulična lampa postaje električni mjesec odnosno luna, prijevodnim rješenjem „električna žarulja“. S druge strane Wenzelides i Ricov ne samo da zadržavaju Marinettijevu začuđujuću, programatsku analogiju, već je i potenciraju ironičnom konotacijom koju poetična riječ „luna“ nosi u ovom futurističkom kontekstu. Da se kod Iljadice vjerojatno radi o prevoditeljskom amaterizmu govori i činjenica i da na leksičkoj razi-

ni nerijetko radikalno mijenja ili proširuje semantičko polje pa su „cantieri“ (brodogradilište, pogon) „birtije“, a „stazioni ingorde“ (proždrljivi, nezasitni kolodvori) „ogromni kolodvori“. U ovom drugom primjeru riječ je o još jednoj tipičnoj Marinettijevoj analogiji u kojoj se vlakovi i kolodvori na koji ti vlakovi stižu animaliziraju: proždrljivi kolodvori halapljivo gutaju ili proždiru zmijske koje se dime, odnosno vlakove. Zanimljivo je da je Iljadičino rješenje, unatoč početnom generaliziranju, ipak nešto sretnije od onih koje nude dva iskustvija prevoditelja. Wenzelides „ingordo“ prevodi s pridjevom „nesit“ koji semantički samo djelomično odgovara značenju u izvorniku, dok kolodvori „razdiru pušće zmijske“; Ricovljeve „postaje“ su „gramzive“, dakle više personificirane nego animalizirane, ali su potom „proždrljivke zmijske što se puše“. Promjena vrste riječi ili rekategorizacija (Delisle, J. et al., 2002) legitimno je prijevodno rješenje koje štoviše kod Ricova dobro funkcionira budući da u prvom dijelu analogije nije upotrijebio riječ „proždrljiv“, no Iljadičino nam se integralno rješenje „kolodvori koji gutaju ognjene zmijske“ ipak čini nešto slikovitijim i bližim Marinettijevoj „animalizaciji stila“:

L'immaginazione senza fili, e le parole in libertà c'introdurranno nell'essenza della materia. Collo scoprire nuove analogie tra cose lontane e apparentemente opposte noi le valuteremo sempre più intimamente. Invece di umanizzare animali, vegetali, minerali (sistema sorpassato) noi potremo *animalizzare, vegetalizzare, mineralizzare, elettrizzare o liquefare lo stile*, facendolo vivere della stessa vita della materia. Es., per dare la vita di un filo d'erba, dico: sarò più verde domani. (Marinetti, 1968: 63)<sup>11</sup>

Osim novih tehnoloških termina, marinetijevskih futurističkih analogija i animaliziranog stila, u središnjim točkama osnivačkog manifesta se ipak može naći i jedan „pasatistički“ element, iako, doduše, u opoziciji s trkačim automobilom: kip *Nika sa Samotrake*, poznat u domaćoj literaturi i pod imenom *Nika Samotračka* i *Krilata pobjeda*. Marinetti, koji svoja prva književna i kritička djela piše na francuskom, umjesto talijanske inačice imena *Nike di Samotracia*, u manifestu koristi talijanski kalk *Vittoria di Samotracia* francuskog naziva *Victoire de Samothrace*. Zanimljivo je primijetiti kako nijedan od trojice prevoditelja ne nudi denotativni ekvivalent: Wenzelides preuzima odnosno prevodi Marinettijev kalk rješenjem „Pobjeda Samotraska“, Iljadica za-

<sup>11</sup> „Bežična imaginacija i riječi na slobodi uvest će nas u esenciju materije. Otkrivajući nove analogije između dalekih i naočigled oprečnih stvari mi ćemo ih sve dublje vrednovati. Umjesto da humaniziramo životinje, biljke, minerale (nadmašen sustav) mi ćemo moći *animalizirati, vegetalizirati, mineralizirati, elektrizirati ili likvefakirati* stil, tako da živi na isti način kao i materija. Npr. da bih dao život vlasu trave, kažem: ‘bit ću zeleniji sutra’“.

država Marinettijev talijanizirani kalk „Vittoria di Samotracia“, a Ricov nudi Wenzelidesovo rješenje bez inverzije imena i pridjeva, odnosno „Samotračka Pobjeda“. Tako se prisustvo treće, francuske kulture u manifestu talijanskog futurizma po svoj prilici nesvjesno prelijeva i u hrvatsku kulturu primateljicu.

Budući da se kod futurističkih manifesta striktno talijanske matrice često radi o teorijskom i programatskom tekstu s mnoštvom književnih i stilskih obilježja, odnosno o tekstu koji nema vokativnu i informativnu već podjednako i ekspresivnu funkciju, u njihovom bi prijevodu te funkcije također trebale doći do izražaja. Za Wenzelidesa, a još više za Iljadicu, osnivački je manifest futurista prvenstveno informativno-vokativni tekst pa nastoje prenijeti maksimalnu količinu informacija o (novonastalom) umjetničko-političkom pokretu. Uglavnom prepoznaju neobične Marinettijeve metafore i analogije, no nerijetko se, i to ponajviše u Iljadicinom prijevodu, pribjegava suvišnoj eksplikaciji i ograničavajućoj generalizaciji i/ili specifikaciji pojedinih termina ili izraza. To je u jednu ruku razumljivo, pogotovo u slučaju Wenzelidesa, koji dva mjeseca nakon svjetskog debija manifesta u pariškom *Le Figaro* i ne može u potpunosti iščitati Marinettijev književno-stilski pečat. Ricov je u potonjem zamjetno uspješniji i svojim prevoditeljskim rješenjima pokazuje svijest da prvi Marinettijev manifest graniči s književnim tekstom te se prema njemu tako i odnosi. Važno je pri tom napomenuti da je upotreba kalkova i talijanskih sintaktičkih konstrukcija učestalija kod Wenzelidesa, dok ostala dva prevoditelja teže odomaćivanju sintakse kad je to moguće.

Premda je hrvatska recepcija futurizma sve bogatija kako u kritičkom tako i traduktološkom, pa i kulturološkom smislu,<sup>12</sup> također, poput samog Marinettijevog pokreta, poziva na nova istraživanja i prijevode. Futurizmom su se, od samog njegovog osnutka, u većoj ili manjoj mjeri, bavili hrvatski novinari, kritičari, talijanisti, prevoditelji pa i najveći hrvatski književnici dvadesetoga stoljeća poput Antuna Gustava Matoša, Tina Ujevića i Miroslava Krleža. Njegov je utjecaj vidljiv u tim prvim „herojskim“ godinama, kako pokazuju recentna istraživanja, ponajprije u većim kulturnim centrima Jadranske obale poput Splita (Bošković, 2010), Zadra (Milanko, 2020a) i Rijeke (Pužar, 1998; 2019), do kojih su futurističke inovacije stizale u realno vrijeme, čime se mnoge europske nacije toga vremena nisu mogle pohvaliti. Štoviše, kod pojedinih se (i rekli bismo najrelevantnijih) futurističkih manifesta poput osnivačkog ili *Tehničkog manifesta futurističke književnosti* može govoriti i o ponovnom prevođenju, što je jasan pokazatelj konstantnog interesa i propitkivanja teorijskih temelja futurističkog pokreta. Časopis *Forum* s hvalevrijed-

<sup>12</sup> Ovdje mislimo ponajprije na nedavno održanu izložbu futurističkih umjetničkih djela i predmeta pod nazivom *Futurizam, dinamizam i boja* održane u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu od 1. ožujka do 20. travnja 2019.

nim priložima posvećenima futurizmu (Kipke i Košćević, 1989), Petračević (1988) i Zanjini (1980, 1983) radovi o futurističkom glasilu *Zvrk* u Zadru te prijevodi futurističke poezije iz pera Joje Ricova (1972) dali su smjernice koje je Petrač u citiranoj antologiji *Futurizam u Hrvatskoj: dossier* nastavio, a Ricov (2004) i Mladen Machiedo (2010) konsolidirali svojim antologijama. S obzirom na manjak cjelovitih prijevoda futurističkih manifesta, ali i niza naslova futurističke proze, prve antologije njihovih prijevoda, počevši od samog osnivačkog manifesta, bile bi idealan nastavak navedenih talijanističko-prevoditeljskih napora.

Tablica 1: Hrvatske varijante središnjih točaka osnivačkog manifesta futurizma  
Table 1: Croatian translations of *The Founding and Manifesto of Futurism's* eleven articles

| Marinetti, F. T., <i>Fondazione e manifesto del futurismo</i> , 1909 (Marinetti, 1968)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | Wenzelides, Arsen, <i>Il futurismo</i> , 1909 (Petrač, 1995)                                                                                                                                                                                                                                                             | Iljadica, Jerolim, <i>Futurizam i fašizam</i> , 1928 (Petrač, 1995)                                                                                                                                                                                                                                                                   | Ricov, Joja, <i>Manifest futurizma</i> (Ricov, 2004)                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. Noi vogliamo cantare l'amor del pericolo, l'abitudine all'energia e alla temerità.<br>2. Il coraggio, l'audacia, la ribellione, saranno. elementi essenziali della nostra poesia.<br>3. La letteratura esaltò fino ad oggi l'immobilità pensosa, l'estasi e il sonno. Noi vogliamo esaltare il movimento aggressivo, l'insonnia febbrile, il passo di corsa, il salto mortale, lo schiaffo, ed il pugno. | 1. Mi hočemo pjevati ljubav opasnosti, naviku energiji i srčanosti.<br>2. Smjelost, odvažnost, otpor bit će elementi naše poezije.<br>3. Književnost je do sada uzvisivala misaonu nepomičnost, ekstazu i san. Mi hočemo uzvisiti agresivni pokret, grozničavu besanicu, utrkivački korak, smrtni skok, ćušku i pesnicu. | 1. Mi hočemo da pjevamo ljubav prema opasnosti, prema energiji i smionosti.<br>2. Srčanost, samopouzdanje, buna bit će bitni elementi naše poezije.<br>3. Literatura je do dana današnjega slavila misaonu ukočenost, ekstazu i san. Mi ćemo da slavimo borbenu kretnju, grozničavu besanicu, korak trkom, smrtni skok, ćušku i šaku. | 1. Mi želimo opjevati ljubav za opasnost, naviku na silu i na neustrašivost.<br>2. Hrabrost, smionost, pobuna bit će bitna počela našeg pjesništva.<br>3. Književnost je do danas uznosila zamišljenu nepokretnost, zanos i san. Mi želimo uznositi nasrtajni pokret, ognjičnu besanicu, korak utrke, prekopitac, pljusku i pest. |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>4. Noi affermiamo che la magnificenza del mondo si è arricchita di una bellezza nuova: la bellezza della velocità. Un automobile da corsa col suo cofano adorno di grossi tubi simili a serpenti dall'alto esplosivo... un automobile ruggente, che sembra correre sulla mitraglia, è più bello della <i>Vittoria di Samotracia</i>.</p> <p>5. Noi vogliamo inneggiare all'uomo che tiene il volante, la cui asta ideale attraversa la Terra, lanciata a corsa, essa pure, sul circuito della sua orbita.</p> <p>6. Bisogna che il poeta si prodighi, con ardore, sfarzo e munificenza, per aumentare l'entusiastico fervore degli elementi primordiali.</p> <p>7. Non v'è più bellezza, se non nella lotta. Nessuna opera che non abbia un carattere aggressivo può essere un capolavoro. La poesia deve essere concepita come un violento assalto contro le forze ignote, per ridurle a prostrarsi davanti all'uomo.</p> | <p>4. Mi tvrđimo da se veličajnost svijeta obogabila novom ljepotom: ljepotom brzine. Jureći automobil sa svojim kovčegom, urešenim debelim valjcima, sličnim zmajevima eksplozivna daha... ričući automobil koji izgleda da hrli na mitralji, ljepši je od <b>Pobjede Samotraske</b>.</p> <p>5. Mi hoćemo opjevati čovjeka što drži leteći stroj, čiji idealni trag prevalljuje Zemlju, koja je također bačena da leti krugom svoje putanje.</p> <p>6. Pjesnik se mora zanosom, sjajem i velikodušnošću trošiti, da umnoži zanosni žar prvotnih elemenata.</p> <p>7. Nema više ljepote nego u borbi. Ni jedno djelo, koje nije agresivna karaktera, ne može biti remek djelo. Poezija mora biti zamišljena kao navala na nepoznate sile, da ih prisili neka se prostru ispred čovjeka.</p> | <p>4. Mi tvrđimo da se je veličajnost svijeta obogabila novom ljepotom, ljepotom brzine. Automobil za utrke, okičen velikim cilindrima poput zmija sa ognjenim dahom... automobil koji zviždi i juri kao na tanetu, ljepši je nego Vittoria di Samotricia.</p> <p>5. Mi hoćemo da pjevamo himnu čovjeku, koji drži volant čije idealno koplje preljeće Zemlju, koplje bačeno trkom – također sa Zemlje.</p> <p>6. Treba da pjesnik razaspe sebe burno, kićeno i predano, da tako ovaploti entuzijastički žar prvih elemenata.</p> <p>7. Nema više ljepote, nego samo u borbi. Nijedno djelo, koje nije agresivno, ne može da bude remek djelo. Poeziju treba shvatiti kao bijesni napadaj na nepoznate sile da ih prisilimo, da se poklone pred čovjekom.</p> | <p>4. Mi tvrđimo da se veličajnost svijeta obogabila novom ljepotom: ljepotom brzine. Trkaći automobil sa svojim poklopcem motora urešena krupnim cijevima nalik na zmije eksplozivna daha... ričuća kola koja kao da jure na mitraljez ljepša su od <b>Samotračke Pobjede</b>.</p> <p>5. Mi želimo himniti čovjeku koji drži volan, čija idealna kazaljka prevalljuje Zemlju lansiranu također u trku, krugom njene putanje.</p> <p>6. Treba da se pjesnik razda, gorljivo, raskošno, svedarno, da bi porastao ushitni žar praiskonskih počela.</p> <p>7. Nema više ljepote, osim u borbi. Nijedno djelo koje nema agresivan karakter ne može biti remek-djelo. Pjesma se mora zamisliti kao žestok juriš na nepoznate sile, ne bi li ih se natjeralo da se prostru pred čovjeka.</p> |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>8. Noi siamo sul promontorio estremo dei secoli!... Perché dovremmo guardarci alle spalle, se vogliamo sfondare le misteriose porte dell'Impossibile? Il Tempo e lo Spazio morirono ieri. Noi viviamo già nell'assoluto, poiché abbiamo già creata l'eterna velocità onnipresente.</p> <p>9. Noi vogliamo glorificare la guerra – sola igiene del mondo – il militarismo, il patriottismo, il gesto distruttore dei libertari, le belle idee per cui si muore e il disprezzo della donna.</p> <p>10. Noi vogliamo distruggere i musei, le biblioteche, le accademie d'ogni specie, e combattere contro il moralismo, il femminismo e contro ogni viltà opportunistica o utilitaria.</p> | <p>8. Mi smo na posljednjem vrhuncu stoljeća!... Zašto da se ogledamo natrag, ako hoćemo oboriti tajanstvena vrata Nemogućega? Vrijeme i Prostor umriješe jučer. Mi već živimo u Apsolutnom, jer smo već stvorili vječnu brzinu sveprisutnoga.</p> <p>9. Mi hoćemo slaviti rat – jedinu higijenu svijeta, – militarizam, rodoljublje, rušeći gest slobodaraca, lijepe Ideje, za koje se umire, i prezir za ženu.</p> <p>10. Mi hoćemo uništiti muzeje, biblioteke, svakoake akademije i suzbijati moralizam, feminizam i svaku oportunističku ili utilitarnu podlost.</p> | <p>8. Mi smo na najvišem vrhuncu vjekova... Čemu da gledamo unatrag, hoćemo li da probijemo tajanstvena vrata Nemogućega? Vrijeme i prostor jučer su umrli. Mi već živimo u apsolutnome, jer smo već stvorili posvudašnju vječnu brzinu.</p> <p>9. Mi hoćemo da slavimo rat – jedinu higijenu svijeta – militarizam, patriotizam rušilačko djelo slobodnjaka, lijepe ideje, za koje se umire i prezir žene.</p> <p>10. Mi ćemo da uništimo muzeje, biblioteke, sve akademije i da se borimo proti moralizmu, feminizmu, proti svakog oportunističkoj i utilitarističkoj gadariji.</p> | <p>8. Mi smo na krajnjem rtu stoljeća!... Zašto bismo se morali gledati u leđa, ako želimo provaliti tajnovita vrata Nemogućeg? Vrijeme i Prostor umriješe jučer. Mi već živimo u apsolutnom, budući da smo već stvorili vječno svenazočnu brzinu.</p> <p>9. Mi želimo slaviti rat – jedinu higijenu svijeta – militarizam, patriotizam, rušiteljsku gestu slobodara, lijepe zamisli za koje se umire i prezir prema ženi.</p> <p>10. Mi želimo uništiti muzeje, knjižnice, akademije svih vrsta, i tući se protiv morala, feminizma i protiv svakog oportunističkog ili koristonosnog kukavičluka.</p> |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>11. Noi canteremo le grandi folle agitate dal lavoro, dal piacere o dalla sommossa: canteremo le maree multicolori e polifoniche delle rivoluzioni nelle capitali moderne; canteremo il vibrante fervore notturno degli arsenali e dei cantieri incendiati da violente lune elettroniche; le stazioni ingorde, divoratrici di serpi che fumano; le officine appese alle nuvole pei contorti fili dei loro fumi; i ponti simili a ginnasti giganti che scavalcano i fiumi, balenanti al sole con un luccichio di coltelli; i piroscafi avventurosi che fiutano l'orizzonte, le locomotive dall'ampio petto, che scalpitano sulle rotaie, come enormi cavalli d'acciaio imbrigliati di tubi, e il volo scivolante degli aeroplani, la cui elica garrisce al vento come una bandiera e sembra applaudire come una folla entusiasta.</p> | <p>11. Mi hoćemo opjevati velika mnoštva, uskomešana od rada užitka ili pobune: opjevat ćemo šareno i mnogoglasno talasanje revolucija u modernim glavnim gradovima, opjevat ćemo živahne noćne vibracije arsenala i brodogradilišta, zapaljenih od jakih električnih luna; nesi-te postaje, što razdiru pušće zmije; tvornice obješene o oblake zavitim nitima svoga dima; mostove slične gorostasnim gimnastima, koji prevalljuju rijeke, što sjaju o suncu svjetlucanjem noža; pustolovne parabrode što njuše obzorje; lokomotive širokih grudi, koje lomataju po tračnicama kao ogromni konji valjcima zauzdani; i sklizući lijet zrakoplova, čiji vijak zuji o vjetru kao barjak i koji izgleda da aplaudira kao zanešeno mnoštvo.</p> | <p>11. Mi ćemo da pjevamo velike mase pokretane radom, nasladom, pobunom; opjevat ćemo polihromatsku i polifoničku plimu revolucija u modernim pre-stolnicama; pjevat ćemo drhtavi noćni žar u arsenalima i birtijama raspaljenim bijesnim električnim žaruljama; ogromne kolodvore, koji gutaju ognjene zmije; tvornice koje se spiralamo svoga dima vješaju o oblake; mostove slične ogromnim atletama, raskoračenim preko rijeka, na kojima sunčana svjetlost poigrava kao bljesak noža; smione parobrode, koji tragaju za horizontom, lokomotive širokih grudi, koje topoću po tračnicama kao ogromni čelični konji zauzdani cijevima, krivudavi lijet aeroplana, čiji vijak strši u zraku kao zastava i pliješće kao pobješnjela gomila.</p> | <p>11. Mi ćemo opjevati golemo mnoštva uzbibana radom, užitkom ili pobunom: pjevat ćemo o mnogobrojnim i polifonijskim plimama i oskeama revolucija u modernim prijestolnicama; pjevat ćemo o drhtavome noćnom žaru arsenala i brodogradilišta užganih naprasitim električnim lunama; o gramzivim postajama, proždrljivkama zmiya što se puše; o tvornicama ovješanim za oblake uvrnutim nitima svojih dimova; o mostovima nalik na gorostasne gimnastičare koji nadjašuju rijeke što bljeskaju u suncu svjetlucanjem noževa; u pustolovnim parobrodima koji njuše obzor, o lokomotivama širokih grudiju što tapkaju kolosijecima, poput neizmernih čeličnih konja obuzdanih cijevima, i o kliskom letu zrakoplova kojih propeler cvrkuće na vjetru kao barjak i izgleda kao da plješće poput ushićene svjetine.</p> |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

Tablica 2: Hrvatski prijevodi jedanaeste točke osnivačkog manifesta futurizma  
 Table 2: Croatian translations of *The Founding and Manifesto of Futurism's*  
 Article 11

O hrvatskim varijantama osnivačkog manifesta futurizma

| Marinetti, F. T., <i>Fondazione e manifesto del futurismo</i> , 1909 (Marinetti, 1968)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | Wenzelides, Arsen, <i>Il futurismo</i> , 1909 (Petrač, 1995)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Iljadica, Jerolim, <i>Futurizam i fašizam</i> , 1928 (Petrač, 1995)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | Ricov, Joja, <i>Manifest futurizma</i> (Ricov, 2004)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 11. Noi canteremo le grandi folle agitate dal lavoro, dal piacere o dalla sommossa: canteremo le maree multicolori e polifoniche delle rivoluzioni nelle capitali moderne; canteremo il vibrante fervore notturno degli arsenali e dei cantieri incendiati da violente lune elettroniche; le stazioni ingorde, divoratrici di serpi che fumano; le officine appese alle nuvole pei contorti fili dei loro fumi; i ponti simili a ginnasti giganti che scavalcano i fiumi, balenanti al sole con un luccichio di coltelli; i piroscafi avventurosi che fiutano l'orizzonte, le locomotive dall'ampio petto, che scalpitano sulle rotaie, come enormi cavalli d'acciaio imbrigliati di tubi, e il volo scivolante degli aeroplani, la cui elica garrisce al vento come una bandiera e sembra applaudire come una folla entusiasta. | 11. Mi hoćemo opjevati velika mnoštva, uskomešana od rada užitka ili pobune: opjevat ćemo šareno i mnogoglasno talasanje revolucija u modernim glavnim gradovima, opjevat ćemo živahne noćne vibracije arsenala i brodogradilišta, zapaljenih od jakih električnih luna; nesite postaje, što razdiru pušee zmiije; tvornice obješene o oblake zavitim nitima svoga dima; mostove slične gorostasnim gimnastima, koji prevaljuju rijeke, što sjaju o suncu svjetlucanjem noža; pustolovne parabrode što njuše obzorje; lokomotive širokih grudi, koje lomataju po tračnicama kao ogromni konji valjcima zauzdani; i sklizući lijet zrakoplova, čiji vijak zuji o vjetru kao barjak i koji izgleda da aplaudira kao zanešeno mnoštvo. | 11. Mi ćemo da pjevamo velike mase pokretane radom, nasladom, pobunom; opjevat ćemo polihromatsku i polifoničku plimu revolucija u modernim prestolnicama; pjevat ćemo drhtavi noćni žar u arsenalima i birtijama raspaljenim bijesnim električnim žaruljama; ogromne kolodvore, koji gutaju ognjene zmiije; tvornice koje se spiralama svoga dima vješaju o oblake; mostove slične ogromnim atletama, raskoračenim preko rijeka, na kojima sunčana svjetlost poigrava kao bljesak noža; smione parobrode, koji tragaju za horizontom, lokomotive širokih grudi, koje topoću po tračnicama kao ogromni čelični konji zauzdani cijevima, krivudavi lijet aeroplana, čiji vijak strši u zraku kao zastava i pliješće kao pobješnjela gomila. | 11. Mi ćemo opjevati golemo mnoštva uzbibana radom, užitkom ili pobunom: pjevat ćemo o mnogobrojnim i polifonijskim plimama i oskeama revolucija u modernim prijestolnicama; pjevat ćemo o drhtavome noćnom žaru arsenala i brodogradilišta užganih naprasitim električnim lunama; o gramzivim postajama, proždrljivkama zmiija što se puše; o tvornicama obješenim za oblake uvrnutim nitima svojih dimova; o mostovima nalik na gorostasne gimnastičare koji nadjašuju rijeke što bljeskaju u suncu svjetlucanjem noževa; u pustolovnim parobrodima koji njuše obzor, o lokomotivama širokih grudiju što tapkaju kolosijecima, poput neizmernih čeličnih konja obuzdanih cijevima, i o kliskom letu zrakoplova kojih propeler cvrkuće na vjetru kao barjak i izgleda kao da plješće poput ushićene svjetine. |

### Bibliografija

- Bacalja, R. (2006). *Književni rad Arsena Wenzelidesa*. Zagreb: Naklada Erasmus.
- Berghaus, G. & Daly, S. (2018). Preface, u: Berghaus, G. & Daly, S. (ur.) *Handbook of International Futurism*. Berlin/Boston, str. XI–XX.
- Boccioni, U. et al. (1914). „Prefazione al Catalogo delle Esposizioni di Parigi, Londra, Berlino, Bruxelles, Monaco, Amburgo, Vienna, ecc.“, u AA. VV. *I manifesti del futurismo*. Firenze: Lacerba.
- Bošković, I. J (2010). „Recepcija futurizma u splitskoj sredini (prilog temi o futurizmu u hrvatskoj književnosti)“, u: *Splitske teme. Kroatističke književno-povijesne teme*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, str. 102–117.
- Delisle, J., Lee-Jahnke, H., Cormier, M. C. (2002). *Terminologia della traduzione*. Milano: Hoepli.
- Iljadica, J. (1995). „Futurizam i fašizam“ (1928), u: Petrač, B., *Futurizam u Hrvatskoj: dossier*. Pazin: Matica hrvatska, Ogranak Pazin, str. 156–172.
- Kipke, Ž. & Košćević, Ž. (ur.) „Futurizam I“. *Quorum*, br. 5, str. 381–482.
- Lulić, I. (1995). „O futurizmu i futuristima“ (1912), u: Petrač, B., *Futurizam u Hrvatskoj: dossier*. Pazin: Matica hrvatska, Ogranak Pazin, str. 81–85.
- Machiedo, M. (2010). *Futurizam 100 godina poslije*. Zagreb: DHK.
- Marinetti, F. T. (2009). *Come si seducono le donne* (1917). Milano: Excelsior.
- Marinetti, F. T. (2009). „The Founding and Manifesto of Futurism 1909“, preveo Flint, R. W., u: Apollonio, U. (ur.) *Futurist Manifestos*. London: Tate Publishing, str. 19–24.
- Marinetti, F. T. (1968). „Contro l’amore e il parlamentarismo“ (1915), u: De Maria, L. (ur.) *F. T. Marinetti, Storia e invenzione futurista*. Milano: Mondadori, str. 250–254.
- Marinetti, F. T. (1968). „Distruzione della sintassi. Immaginazione senza fili. Parole in libertà“ (1913), u: De Maria, L. (ur.) *F. T. Marinetti, Storia e invenzione futurista*. Milano: Mondadori, str. 57–70.
- Marinetti, F. T. (1968). „Contro i professori“ (1910), u: De Maria, L. (ur.) *F. T. Marinetti, Storia e invenzione futurista*. Milano: Mondadori, str. 262–266.
- Marinetti, F. T. (1968). „Fondazione e manifesto del futurismo“ (1909), u: De Maria, L. (ur.) *F. T. Marinetti, Storia e invenzione futurista*. Milano: Mondadori, str. 7–13.
- Marinetti, F. T. (1909). „Le Futurisme“. *Le Figaro*, br. 51, subota 20. veljače 1909., str. 1.
- Matoš, A. G. (1995). „Futurizam“ (1912), u: Petrač, B., *Futurizam u Hrvatskoj: dossier*. Pazin: Matica hrvatska, Ogranak Pazin, str. 86–97.

- Milanko, S. (2020b). „‘Slobodne riječi’, ‘sloboda riječi’, ‘oslobođene riječi’ ili ‘riječi u slobodi’? Hrvatska recepcija futurizma kroz prevođenje futurističkih termina“. *Europa orientalis*, br. 39, u tisku.
- Milanko, S. (2020a). „Il futurismo in Croazia allo specchio traduttivo: sull’(in)edito manifesto marinettiano“, u: Bukvić, A. (ur.) *Letteratura, arte, cultura tra le due sponde dell’Adriatico/Književnost, umjetnost, kultura između dviju obala Jadrana*. Zadar: Sveučilište u Zadru, u tisku.
- Milanko, S. (2019). „U potrazi za izvornikom: prepjevi talijanske futurističke poezije u hrvatskom časopisu *Zvrk*“. *Književna smotra*, br. 193 (3) str. 139–147.
- Nemec, K. (2014). „Matoš i Pariz“. *Vijenac*, br. 523, <dostupno na <https://www.matica.hr/vijenac/523/matos-i-pariz-23003/>> [20. 9. 2020].
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall.
- Osimo, B. (2004). *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli.
- Petrač, B. (1995). *Futurizam u Hrvatskoj: dossier*. Pazin: Matica hrvatska, Ogranak Pazin.
- Petrač, B. (1988). „Futurizam u Hrvatskoj“. *Republika*, br. 44, str. 210–239.
- Pužar, A. (2019). „O dvije važne epizode riječkog antifuturizma i pseudo-futurizma“. *Fluminensia*, br. 2, str. 251–273.
- Pužar, A. (1998). „Pisani tragovi riječkog futurizma“, u: Turk M. (ur.) *Riječki filološki dani II*. Rijeka: Filozofski fakultet, str. 229–240.
- Ricov, J. (2008). *Jarboli Novecenta: antologija*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jerolima.
- Ricov, J. (2004). *Talijanski futurizam: s predcima i potomstvom: antologija*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jerolima.
- Ricov, J. (1972). „Talijanska poezija XX. stoljeća“. *Mogućnosti*, br. 11–12, str. 1180–1365.
- Ricov, J. (1957). *Antologija talijanske poezije XX. stoljeća*. Zagreb: Lykos.
- Roić, S. (2011). „L’ombra del futurismo nei Balcani d’oggi“, u: Frassica P. (ur.) *Shades of Futurism/Futurismo in ombra*. Novara: Interlinea edizioni, str. 167–187.
- Zani, S. (1983). „Ancora a proposito di ‘Zvrk’“. *Quaderni di ricerca*, str. 3–61.
- Zani, S. (1980). „La mai pubblicata rivista futurista ‘Zvrk’ ed il futurismo in Croazia (1901–1914)“. *Filologia moderna*, 4, str. 303–349.
- Wenzelides, A. (1995). „Il futurismo“ (1909), u: Petrač, B., *Futurizam u Hrvatskoj: dossier*. Pazin: Matica hrvatska, Ogranak Pazin, str. 74–76.

**Sandra MILANKO**

## **ON CROATIAN TRANSLATIONS OF THE FOUNDING AND MANIFESTO OF FUTURISM**

Starting from The Founding and Manifesto of Futurism, Marinetti's artistic movement relies, in theoretical and marketing terms, on futurist manifestos that are, thanks to Marinetti's original literary style, at the crossroads between literature and art manifestos. Therefore, the aim of the article is to investigate how different Croatian critics and translators (Arsen Wenzelides, Jerolim Iljadica and Joja Ricova) tackled these elements in the most quoted and most famous, first futurist manifesto. Before the translation analysis and translation strategies' evaluation, a panoramic view of translating futurist manifestos into Croatian is given, with special reference to the Croatian writer Matoš as a translator of futurist manifestos proved to have used French translations as originals and other French sources. The results of the analysis of three different translations of the manifesto's main articles presented in two tables, indicate the need to retranslate the founding manifesto which has not been completely translated, as well as to translate for the first time numerous other futurist manifesto and literary works which still remain untranslated.

Keywords: *Futurism, Marinetti, futurist manifest, literary translation, Croatian translations, translation analysis, retranslation*